

dr.arh. Angelica STAN

PEISAJUL PERIFERIILOR URBANE

Revitalizarea peisageră a zonelor periferice

**Editura universitară „Ion Mincu”
București, 2009**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

STAN, ANGELICA

**Peisajul periferiilor urbane : revitalizarea peisageră a
zonelor periferice** / Angelica Stan. - București : Editura
Universitară "Ion Mincu", 2009

Bibliogr.

ISBN 978-973-1884-34-9

711.581(4+100)(084)

911.375.635(4+100)

Cuprins

	Pag.
PREFAȚĂ	6
INTRODUCERE	9

PARTEA I

FENOMENUL PERIFERIILOR URBANE ÎN CONTEXTUL EXTINDERII TERITORIALE

Capitolul I. ORAȘ – PERIFERII / CENTRU - LIMITE

I.1. PERIFERIILE URBANE DINCOLO DE CANON	15
I.1.1. Semantica periferiilor urbane	17
I.1.2. Rolul conceptului de <i>limită</i> în definirea periferiilor	21
I.1.3. Periferiile urbane în cadrul paradigmei centru - margine	25
I.1.4. Orientări actuale în interpretarea limitei urbane	26
I.2. PERIFERIA CA LIMITĂ ÎN MIȘCARE	32
I.2.1. Metamorfoza limitei în cadrul periferiei urbane	32
I.2.2. Tipologii ale limitei în spațiul urban periferic	35
I.2.3. Configurația limitelor în cadrul periferiei urbane	38
I.2.4. Efecte spațiale și peisagere generate de limită	43

Capitolul II. MORFOGENEZA ȘI EVOLUȚIA PERIFERIILOR URBANE

II.1. LOCUL PERIFERIILOR ÎN EVOLUȚIA URBANULUI	47
II.1.1. Creșterea urbană periferică – provocarea limitelor urbanului	48
II.1.2. Modele teoretice de creștere urbană - tipuri de periferii	53
II.1.3. Repere istorice și tipologice în evoluția periferiilor urbane	57
II.1.4. Relațiile periferiilor cu elementele constitutive ale structurii urbane	75
II.1.5. Factori determinanți în formarea și transformarea periferiilor urbane	82
II.2. SPECIFICUL PERIFERIILOR ÎN CADRUL SISTEMULUI URBAN	89
II.2.1. Periferiile urbane ca sub-sistem al sistemului teritorial	89
II.2.2. Poziția periferiei în raport cu zona periurbană și zona suburbană	94
II.2.3. Periferiile urbane ca <i>zonă de ecoton</i>	97
II.2.4. Sinteza analizei evoluției istorice și morfo-tipologice a periferiilor urbane	99

PARTEA A II-A

PEISAJUL PERIFERIILOR URBANE

Capitolul III. DEFINIREA ȘI ANALIZA PEISAJULUI PERIFERIILOR URBANE

III.1. SENS ȘI CARACTER IN PEISAJUL PERIFERIILOR URBANE

III.1.1. Misiunea peisagismului - critică și mediere	105
III.1.2. Caracterul hibrid al peisajului urban periferic	111
III.1.3. Ambianța peisajului periferiilor – percepție și interacțiune	112
III.1.4. Metode de identificare a peisajelor urbane periferice	116

III.2. PARTICULARITĂȚILE PEISAJULUI URBAN PERIFERIC

III.2.1. Criza lizibilității în lectura peisajului	128
III.2.2. « Maladiile » periferiilor în oglinda propriului peisaj	131
III.2.3. Starea de sănătate a peisajului periferiilor urbane	134
III.2.4. Grile de lectură și interpretare a peisajului periferiilor urbane	138

Capitolul IV. IMPACTUL CREȘTERII URBANE PERIFERICE ASUPRA PEISAJULUI AFERENT

IV.1. MECANISMUL DE IMPACT DINTRE CREȘTEREA URBANĂ ȘI PEISAJ

IV.1.1. Definirea mecanismului de impact, cauzalitate, factori	142
IV.1.2. Metabolizarea, amortizarea și răspunsul în cadrul impactului	148
IV.1.3. Mecanismul de feed-back și impactul datorat peisajului	149

IV.2. EVALUAREA IMPACTULUI

IV.2.1. Indicatorii de evaluare a impactului	154
IV.2.2. Coeficientul de impact	159
IV.2.3. Riscul peisager la periferie	159
IV.2.4. Politici specifice pentru minimizarea riscului peisager în zonele periferice	163

IV.3. POTENȚIALUL PEISAJULUI URBAN PERIFERIC

IV.3.1. Capacitatea peisajului urban ca relativă sensibilitate la schimbare	166
IV.3.2. Spațiul vag în mediul periferiilor urbane	167
IV.3.3. Către un peisaj durabil al periferiilor urbane	169
IV.3.4. Exigențele dezvoltării durabile și implicațiile lor asupra peisajului urban periferic	173

Capitolul V. PEISAJUL PERIFERIILOR – ȘANSA UNEI NOI IDENTITĂȚI URBANE

V.1. CONCEPTUL DE CALITATE A PEISAJULUI

V.1.1. Calitatea globală/ optimă a unui peisaj periferic	176
V.1.2. Indicatori ai calității peisajului	177
V.1.3. Valoarea peisajului periferic	179
V.1.4. Monitorizarea peisajului periferiei	182
V.1.4. Monitorizarea peisajului periferiei	183

V.2. “ORAȘUL PERIFERIC” - CONSTRUIREA UNEI ALTERITĂȚI

V.2.1. Particularități ale comunicării în mediul periferic	186
V.2.1. Particularități ale comunicării în mediul periferic	191
V.2.2. Construirea alterității: diferența și identitate	192
V.2.3. Alternativa peisajului – alteritate a urbanului	193

PARTEA A III - A

PEISAJ – PERIFERIE: DESCHIDERE ȘI RECUPERARE

Capitolul VI. PEISAJUL PERIFERIILOR URBANE - DE LA CONCEPT LA PROIECT

VI.1. DESCHIDEREA PERIFERIILOR URBANE PRIN PROIECTUL PEISAGER	195
VI.1.1. Proiectul peisager ca opera deschisa sau proiect permanent	197
VI.1.2. Receptarea proiectului peisager	200
VI.1.3. Integrarea proiectului peisager în cadrul proiectului urban	201
VI.1.4. Specificitatea proiectului peisager	204
VI.2. REVITALIZAREA PEISAGERĂ A PERIFERIILOR URBANE	
VI.2.1. Noua valoare a peisajului periferic	205
VI.2.2. Revalorizarea prin revitalizare peisageră	207
VI.2.3. Opțiuni majore privind revitalizarea peisageră	209
VI.2.4. Revitalizarea peisageră ca operațiune strategică	212
VI.3. MODEL METODOLOGIC ȘI STUDIU DE CAZ PRIVIND REVITALIZAREA PEISAGERĂ A ZONELOR URBANE PERIFERICE	
VI.3.1. Analiza integrată a peisajului periferiilor – repere metodologice	213
VI.3.2. Instrumente specifice de revitalizare peisageră	218
VI.3.3. Repere pentru o politică de revitalizare peisageră a periferiei urbane în România	225

Capitolul VII. SCHIȚA UNUI STUDIU DE CAZ PERIFERIA BUCUREȘTIULUI – ZONA VESTICĂ

VII.1. Premisele studiului	235
VII.2. Motivația opțiunii	236
VII.3. Delimitări – decupaje	237
VII.4. Raportarea la contextul urban macro – zonal și peisager	237
VII.5. Lectura peisajului	238
VII.6. Evoluția istorică a zonei	243
VII.7. Analiza morfo-tipologică a peisajului aferent periferiei urbane	245
VII.8. Identificarea particularităților peisajului periferic	264
VII.9. Evaluarea impactului creșterii urbane asupra peisajului periferic și determinarea riscului peisager	268
VII.10. Determinarea calității globale a peisajului și a potențialului de revitalizare peisageră a zonei periferice studiate	272
VII.11. Viziunea strategică de revitalizare peisageră a zonei periferice studiate	275
În loc de concluzie	281
BIBLIOGRAFIE	282
GLOSAR DE TERMENI SPECIFICI	288

PREFAȚĂ

„Periferia”

spațiu ambiguu, cunoscut, dar neînțeles, situat între desfătare și pericol, între o libertate ancestrală și o rigoare greu acceptată, „loc” rezidual, dar și sursă de inspirație literară, teritoriu de manifestare a unor voințe subiective și mai nou, zonă supusa unor „agresivități benefice”, de valorificare urbană,

este un concept greu de definit în esența lui. Percepută ca o îmbinare a ruralului cu prelungiri ale unor structuri urbane destrămate, periferia a reprezentat întotdeauna o limita a orașului spre teritoriul periurban.

Înscriindu-se în sfera largă a dezvoltării orașului prin studierea fenomenului de „creștere urbană”, autoarea își alege, ca spațiu destinat cercetării, „periferia” (zonă nedefinită, adesea incoerentă, adesea nocivă) și își focalizează interesul asupra peisajului ca element cu potențial de înnoire și revitalizare. Interpretând acest concept ca o imagine faptică dar și ca o stare cu valențe integratoare, autoarea prezentei lucrări folosește peisajul ca instrument de analiză dar și ca motivație pentru studiul periferiei. Ea dorește reconsiderarea mentalității generale atât asupra acestei zone urbane defavorizate, cât și asupra sensului și înțelesului complex al termenului de peisaj, urmărind, așa cum afirma în lucrare (pag.13) „o concepție evolutivă și participativă a urbanului”, ținând cont de necesitatea dezvoltării durabile pe de o parte și de o valorificare superioară, culturală și estetică a peisajului, pe de altă parte.

Această opțiune aproape axiomatică privind schimbarea sensului de înțelegere și a vocației conceptelor folosite, anunță, de la început, un mare grad de dificultate și atribuie lucrării o valoare certă de noutate și de experiment.

În plus, putem considera intenția autoarei și ca un gest de afirmare a unei noi atitudini profesionale menit să militeze pentru depășirea supremației vechilor - și oarecum actualelor - canoane din gândirea și practica urbană românească; lucrarea devine astfel o pledoarie pentru promovarea unei atitudini flexibile, cu deschidere spre înnoire și transformare, cu accepțiune și pentru alte criterii prioritare în voința și actul de intervenție urbană (de exemplu - de la eficiență și funcționalitate, la calitatea vieții într-un sistem rural de locuire, sau de la strategie de revitalizare structural – urbană, la strategie de revitalizare peisageră).

Intrând în sensul redefinirii conceptului de peisaj, autoarea argumentează prin susținere comentată, necesitatea integrării reglementate a proiectului peisager în proiectul urban, apropiindu-se, astfel, de modalitatea în care Alexander Chemetoff caracteriza acest proiect ca fiind „o altă manieră de a face urbanism”. Propunerea privind proiectul peisager făcută de autoarea tezei rămâne, în țara noastră, un deziderat al urbanistilor – peisagiști. În multe țări europene, însă, el reprezintă o realitate deja instituită și asimilată prin reglementari strategice, operaționale și manageriale. Prin propunerea de „proiect peisager” (ca rol și conținut) susținută cuprinzător, cercetarea poate fi interpretată ca un manifest profesional cu o valoare de „unicitate”.

Deși orientată prioritar spre sfera urbanismului - prin componenta „periferie” și spre sfera peisagistică – prin componenta „peisajul periferiei”, cercetarea care stă la baza acestei lucrări demonstrează un grad de documentare mult mai larg, ilustrând ceea ce aș numi un bun potențial științific al autoarei, oglindit de cultura științelor asociate (istorie, filozofie, lingvistică, semantică, eco-geografie, antropologie). Cunoașterea și aprofundarea unor concepte precum *mediul, peisajul, teritoriul, limita, locuirea*, într-o nouă viziune și interpretare, afirmată și confirmată prin documente recunoscute pe plan european și național, conturează deja direcția alegerii criteriilor care stau la baza alcătuirii acestei cercetări. Mă refer la dezvoltarea durabilă, peisaj cultural, globalizare, identitate în dezvoltarea teritoriului, etc., repere care se vor întâlni mai direct sau mai discret în conținutul lucrării.

Astfel, ca o primă consecință a atitudinii de cercetare, putem aminti faptul că, în viziunea autoarei, periferia, ca teritoriu urban, încetează să fie considerată un suport al investițiilor profitabile și producătoare de imagini spontane; ea devine, concomitent, premisă, sursă, asociat, dar și componentă intrinsecă de reconstituire și reinventare a unui peisaj propriu al său. Pe de altă parte, peisajul nu mai este privit ca un simplu „ecoton” pasiv la modificările morfo-funcționale datorate creșterii urbane, ci ca un puternic factor al mediului urban, capabil să dea valoare și identitate perifericului. Abordată în acest fel problema, revitalizarea peisajului în contextul creșterii urbane se prefigurează ca o nouă înțelegere a realității urbane, o nouă percepere a relației dintre periferie și peisaj, ceea ce obligă la un înnoit proces de cercetare pentru reconsiderarea conceptelor și a întregului aparat metodologic folosit.

Aprofundând unele aspecte ale conținutului, se remarcă sensurile diversificate de înțelegere a periferiei: de la spațiu incert, hibrid, la unul tip contur-limită, mai apoi la limită permeabilă, aflată permanent în mișcare, pentru ca în final să se întrezărească precum o *formă de alteritate a urbanului – „orașul periferic”*. Peisajul este abordat prin adâncirea multiplelor sale ipostaze curente, estetice, de imagine, ambianță, structură, funcționalitate, precum și prin înțelegerea fenomenului dinamic de metamorfozare a sa în contextul creșterii urbane.

În căutarea unor răspunsuri la întrebări și incertitudini actuale, nu lipsesc din preocupările autoarei probleme legate de „maladiile periferiei reflectate prin propriul său peisaj, dar și de găsire a unor căi de revitalizare calitativă a acestuia. Pasiunea vădită a autoarei pentru recuperarea periferiei ca spațiu urban de calitate, asociată cu dorința pentru o nouă înțelegere a „peisajului” pe care să-l transforme în scop, dar și în potențial instrument de particularizare și de redare a identității periferiei, se manifestă permanent în lucrare. Aceste deziderate sunt puternic susținute de argumentări științifice ilustrate prin: referiri și exemplificări bibliografice, convingătoare, repere și propuneri analitice și metodologice, tipologii, indicatori și coeficienți specifici, grile de interpretare și ierarhizare, tabele, grafice și nu în ultimul rând, modele explicative și evaluări calitative.

Justificarea și susținerea ideilor expuse se află la confluența înțelegerii obiectiv – subiectivă a urbanului, ecologicului și culturii. Metodologia de cercetare se caracterizează prin diversitate coezivă, autoarea făcând apel la multe posibilități de abordare – de la firescul intuitiv în planul percepției, la maniera asociativ-corelativă a similitudinii, la cea deductivă, dar și la cea obiectiv multicriterială. Multitudinea vectorilor conceptuali și informativi a condus la un text dens, plin de mesaje profesionale de specialitate, text care, privit mai în detaliu, poate declanșa discuții,

dezbateri sau chiar controverse. Prin acest potențial, lucrarea își dovedește, odată în plus, valoarea prospectivă și de noutate.

În final, trebuie să recunosc abilitatea și sensibilitatea autoarei de a concerta și „nivela” toate „asperitățile” unui studiu dificil, plin de necunoscute, prin răspunsuri cu motivații obiective dar și creative, exprimate într-o manieră coerentă, pasională, transparentă, fluidă și uneori, chiar poetică.

Consider așadar că lucrarea este interesantă, inedită, exprimată printr-un text elegant, putându-se constitui ca un reper în cercetarea actuală a domeniului urbanismului și peisagisticii românești.

Prof.univ.dr.arh. Angela Filipeanu

De fapt, PERIFERIA nu există.

Există doar periferii - zone ambigui, tranzitorii, nebuloase marginale,

bariere cândva puternice – acum dispărute, limite dizolvate în teritorii nesfârșite.

Există doar spectre ale unor corpuri (urbane) percepute în depărtare,

alcătuiți vagi care își formează organele sub ochii noștri, a căror configurație ne atrage și ne respinge totodată.

Există doar discontinuități, calități sensibil diferite, praguri mai mult sau mai puțin materiale, urme ale trecerii Orașului însuși prin stadii succesive de evoluție.

Limite, fragmente de limite, superpozări, juxtapuneri, dispariții ale limitei.

Limite care posedă și subordonează un spațiu propriu - un fel de aură și totodată un filtru.

Periferiile sunt creația limitelor - mereu altele - o suprapunere de filtre, aparent dezordonat așezate.

De fapt, niciodată definitiv așezate.

Pentru a o înțelege este necesară o mișcare dublă: de exfoliere,

mergând către un adânc uitat / ignorat, către trecut

și simultan, către înaintea, de interogare asupra viitorului, de navigare și explorare.

Scopul este de a putea vedea, cu o privire nouă, întregul, adică PEISAJUL.

INTRODUCERE

Argument

“Unde începe orașul fără porți? Probabil că în spirite, în această anxietate pasageră care îi surprinde pe cei care revin dintr-un concediu îndelungat, (...). Poate că, din contră, în dorința de a evada, de a scăpa pentru un moment de mediul tehnic apăsător”¹

Când suntem față în față cu orașul? se întreabă Virilio², terifiat de “această nebuloasă conurbație a grupărilor urbane marginale” care proliferază odată cu revoluția transporturilor și cu dezvoltarea mijloacelor de comunicare și telecomunicații. Parafrazându-l, am putea să ne întrebăm, la rândul nostru: când suntem la periferie sau unde sfârșește, mai precis, orașul? Unde începe și unde se termină “orașul periferic”, aceasta megastructură urbană care ajunge să înfășoare orașul propriu-zis, evoluând cvasi-independent?

Periferie, periurbanizare, suburbs, post- suburbs, outer city, shock suburb, techno- burb, edge city, exopolis - termeni noi pentru probleme vechi, reușind adesea, prin sonoritatea lor, să oculteze mecanismele reale de formare și transformare a periferiilor, sau să avanseze ideea inevitabilului negativ în gestiunea acestor teritorii. În mulțimea numeroaselor polarități care se regăsesc în gândirea întregului fenomen urban, periferia este așezată mereu la mijloc, justificând și chiar validând ambiguitățile: sat/oraș, plin/gol, peisaj natural/peisaj antropizat, resursă/deșeu - zonă interstițială prin excelență, spațiu intermediar, structură de mediere, interfață. De cele mai multe ori, însă, periferia urbană a fost înțeleasă greșit, în mod simplificat, printr-o gândire în alb și negru, mereu în opoziție față de centru, sau a fost încărcată de “păcate” care nu îi aparțin. Spațiile periferice sunt lecturate în grabă și într-un mod peiorativ, peisajele periferiei sunt criticate înainte de a fi deslușite, iar aceasta nu face decât să oculteze posibilele semnificații ale periferiei urbane raportate la noile evoluții ale orașului.

Ce este însă periferia urbană dincolo de canoanele de limbaj și gândire?

În mulțimea diferențelor - de la o țară la alta, de la un tip de societate la altul, de la o epocă la alta - există totuși o rădăcină comună, cea care face ca, dincolo de mecanisme, peisajul periferiilor să se asemene între regiuni

¹ VIRILIO, Paul, “*Spatiu critic*”, Ideea Design&Print, 2001, p.17

² ibidem, p.12

îndepărtate cultural, social și economic. Cum putem interveni pentru a corecta și contura un concept ferm al periferiei urbane, care sunt modelele de evoluție care pot fi urmărite coerent și, mai ales, cum putem utiliza aceste modele în evoluția urbanului în România, în București cu precădere?

În plină eră a tehnologiilor informaționale, odată cu noua logică a orașelor devenite metropole și aglomerații urbane, odată cu noul mod de consum al spațiului urban marcat de descentralizare și de-localizare, un nou raport se crează în ecuația centru–periferie, cei doi termeni nemaifiind obligatoriu antagonici. Noi semnificații emerg odată cu rediscutarea și revalorizarea acestui raport. Însă această schimbare de paradigmă nu se face fără luarea în calcul a unui pericol: acela al dereglării “dispozitivului urban” ar spune Virilio, sau al fragilizării sistemului ambiental al orașului. Peste tot în lume dezvoltarea mai mult sau mai puțin controlată a zonelor marginale ale marilor orașe este un proces cu un puternic motor economic și politic, presiunea construitului asupra spațiului liber fiind cu atât mai mare cu cât “puterea” acestui motor este mai mare și mai înconștientă. Aceasta presiune produce un macropeisaj diferit, cu trăsături neclare la prima vedere, în care se amestecă, în proporții diferite, naturalul și antropizatul, urbanul și ruralul. Un peisaj totuși urban, pentru că sursa transformărilor sale este mediul urban, dar care se arată vulnerabil în fața urbanului tocmai prin calitățile sale non-urbane.

Cum primește acest peisaj unda de șoc a acestei schimbări de paradigmă între centru și periferie, care este răspunsul peisajului la haosul declarat al creșterii urbane? Transformările acestui peisaj sunt doar simple consecințe morfologice și funcționale ale mecanismului de urbanizare sau el însuși se conturează ca un puternic factor al mediului, cu influență asupra modurilor de dezvoltare locală?

Importanța studierii în mod particular a periferiei urbane rezidă și din nevoia de a găsi un numitor comun diferitelor moduri de evoluție ale urbanului în lume, diferențe care țin nu doar de particularitățile geografice și culturale, ci și de situarea pe o anume treaptă a creșterii urbane, periferia putând fi considerată un avanpost al acesteia.

În zona de interval a periferiei, între creșterea urbană și peisajul adiacent, are loc un dialog controversat, o confruntare care se materializează printr-un impact al urbanului în expansiune asupra entităților peisagere. Acest impact are însă componente negative sau pozitive, conduce la reacții și răspunsuri diferite din partea peisajului și oglindește stadiul transformărilor pe care periferia urbană le suferă în timp real. Punerea față în față a actualei stări a urbanului cu simularea impactului pe care acesta îl poate produce asupra peisajului, conduce nu la o aneantizare a urbanului și a peisajului, ci, dimpotrivă, la crearea unor oportunități de evoluție neliniară, interesante, benefice pentru un organism viu care este în continuare orașul, în ciuda noilor lui dimensiuni și a noii sale vârste.

Ne dorim ca, depășind modul convențional de abordare a unui astfel de subiect, înfruntând canoanele care ținuesc urbanizarea de tip periferic de o parte a unei bariere imaginare, iar peisajul (idealizat) de o altă parte a ei, cvasi-incomunicante la nivel practic și operativ, fals-antagonice și părănd sortite unei

lupte infinite a contrariilor, să putem oferi o perspectivă nouă asupra acestui fenomen al transformărilor periferiilor urbane care produce un nou tip de peisaj, creând totodată reale căi de intervenție în sensul revalorizării zonelor periferice. La baza acestui demers stă o concepție evolutivă și participativă a urbanului, ținând cont de necesitatea unei dezvoltări durabile, pe de o parte și de o valorificare superioară, culturală și estetică a peisajului, pe de altă parte.

Având în vedere aceste considerente, am definit periferia urbană atât ca fenomen complex, cu precadere spațial, localizabil în teritoriu și măsurabil în datele lui concrete, dar și ca moment teoretic situat la intersecția unor principii noi de dezvoltare urbană, chestionând asupra modalităților de intervenție în sensul ameliorării unor disfuncții și incapacități ale urbanului. Răspunsul nu poate veni decât din sfera dezvoltării durabile, care, contând pe principii avansate de dezvoltare integrată, aduce în lumină importanța protejării peisajelor, inclusiv a celor periferice, având la bază o noua înțelegere a conceptului de peisaj, prin derogare de la codurile sale clasice-tradiționale, privit ca expresie fizică și vizibilă a activităților umane asupra unui teritoriu, deschis către spațiul existențial al individului și comunităților, orientat către experiență și explorare, ilustrând în mod profund relația dintre om și mediul înconjurător.

Metodologia studiului

Periferiile orașului sunt zone asupra cărora urbanismul, ca știință, acționează pe bază de proiect urban, având asumat un program politic și în funcție de o anumită comandă sau cerere socială. Reglementarea urbanistică, operaționalizarea și implementarea unei strategii urbane pe bază de caiet de sarcini,, conduc la aplicarea unor principii cu grad mare de generalitate unor situații urbane sensibil diferite. Zonele periferice, prin faptul că sunt zone în permanentă mișcare, comportă particularități care le diferențiază profund de restul orașului, peisajul acestora cristalizându-se prin sinteza dintre nevoi, inițiative locale, aspirații și context suprazonal. Implicarea abordării peisagere în operațiunile de urbanism și amenajarea teritoriului, mai cu seamă în cele desfășurate în teritorii periferice, acolo unde câmpul de aplicație peisageră este mai larg, aduce nu doar un plus de informație pluridisciplinară cu privire la aspecte neluate în seamă altfel, ci exercită și o funcție critică în practica profesională a urbanistilor și arhitecților, influențând atât modul lor de gândire, cât și modul în care se pot aplica anumite decizii.

Abordarea peisageră a periferiei urbane mută, în fapt, accentul pe etapa prealabilă luării unor decizii reglementare - o etapă preparatorie, dar esențială în abordarea unui teritoriu de această factură, însemnând lectură a sitului, percepție intuitivă și senzorială complexă, explorare, înțelegere și descoperire, urmărind o strategie a *relevării stării profunde* a unui loc anume, prin articularea și punerea în dialog a tuturor datelor fizice, geografice, culturale, istorice, sociale și estetice caracteristice unei situații urbane particulare. Acest dialog se constituie într-un corolar al prezentei, mai mult sau mai puțin discrete, mai mult sau mai puțin fixe a limitei, cea care "aureolează" discontinuitatea structurii urbane, în jurul careia

se dispută, în fapt, soarta teritoriilor intermediare, a intervalului și, deci, a periferiei.

Noua înțelegere a peisajului (ca obiect de cercetare) se concentrează tocmai pe acest teritoriu al intervalului dintre urban și non-urban, pe ceea ce a fost denumit ca "middle landscape"³, peisaj terțiar, o "a treia stare" a teritoriului bulversat de difuzia orașului, de prezența infrastructurilor și rețelelor, zona de articulare/suprapunere parțială dintre ordinea urbană și vagul periferiilor. Ca devenire, lectura unui peisaj de periferie învie o potențialitate trecută de simțul comun cel mai adesea în spectrul negativ al vieții: spațiile reziduale, spațiile delăsate, maidanele, spațiile în așteptarea elucidării statutului lor juridic, *friches*—urile industriale, cartierele *ghetto*, zonele rezidențiale lipsite de șansa evoluției, tot ceea ce orașul refuză/ ejectează este preluat și devine "materie primă" pentru peisaj. Peisagistul periferiei acționează precum în baza unui "jurământ de credință": pentru el, ca pentru un Hippocrat al orașului, încercarea de salvare a peisajului, a oricărui peisaj, este capitală.

Periferia urbană, privită ca peisaj cu funcție de re-valorizare, realizează un act de sinteză: între finit și infinit, între limitat și nelimitat, între interior și exterior, între extensie și intensitate, între tectonică și ate tonică, ordine și dezordine, între permanență și devenire, între legea omului și cea a hazardului. Orașul actual, părănd sufocat de periferiile sale, strivit de formalism și globalizare, își poate regăsi identitatea tocmai prin propriul sau peisaj marginal, o alteritate capabilă de "resuscitare".

În general, cercetarea de urbanism s-a orientat mai cu seamă asupra centrului, ca principal depozitar de semnificație urbană, sau asupra orașului în întregul său – considerat a avea o structură relativ omogenă. Pe de alta parte, ca problematică, periferia se regăsește tot mai mult în discursurile regionaliste și cele referitoare la zonele metropolitane, apărând, nu de puține ori, coincidența și chiar confuzia între periferie, zona periurbană, zona suburbană, zona de proximitate, zona metropolitană, toate având ca numitor comun problema centrală a creșterii orașului și a impactului pe care aceasta îl exercită asupra teritoriilor învecinate. Periferia urbană – mai ales cea aferentă marilor orașe - reprezintă, din acest punct de vedere, un moment în care se re-discută echilibrul sistemului urban pe scara evoluției sale, moment de posibilă rupere a balanței între mediul antropic și mediul natural, aducând aminte citadinului că acest fapt se răsfărânge asupra propriei sale sănătăți și asupra sănătății generațiilor viitoare.

Re-judecând tradiționala opoziție centru-periferie, re-înterogând asupra limitei ca principal mobil al prezenței periferiei, re-învățând a privi peisajele marginii fără a vedea doar dezagreabilul și urâtul, kitsch-ul și impostura, lucrarea de față își propune să restabilească echilibrul balanței tot de pe o poziție de mijloc - între teoriile orașului compact și cele ale orașului global, între "new urbanism" și peisagism - reconsiderând periferia în toate ipostazele ei istorice, parcurgând întreaga plajă de semnificații posibile și încercând o resemantizare a conceptului, mai aproape de realitatea acestei epoci.

---

³ ROWE, Peter G., "Making a middle landscape" MIT Press, 1991

Crearea unei noi alianțe între inteligibil și sensibil, între funcțional și poetic, între durabil și efemer, regăsirea coerenței/coeziunii pierdute la nivelul ansamblului, valorizarea indeterminării și a spațiului vag, re-găsirea unei alternative ambientale și recreative, creșterea atractivității orașului pornind nu din centru, ci de la marginile sale, sunt doar câteva jaloane în profilul unei strategii de revitalizare a peisajului periferiei, astfel revizitat și re-inventat. Pe de o parte, resursa peisageră a periferiei urbane oferă oportunitățile pentru acest lucru, iar pe de altă parte, comanda socială exprimată prin nevoia individuală sau comunitară de peisaj justifică abordarea revitalizării peisagere pornind de la date concrete și de la observații empirice. Considerând că sentimentul de apartenență la peisajul în care trăiesc este cel care trebuie stimulat în rândul locuitorilor și utilizatorilor, că urbanismul trebuie să se alieze cu peisagismul în crearea unei imagini purtătoare a unui sens nou al urbanității moderne, adecvat noilor metamorfoze induse de implicarea tehnologiei informaționale în viața cotidiană, strategiile de revitalizare peisageră vor încerca găsirea unor noi modalități de conectare sensibilă a locuitorilor la propriul lor peisaj, de conștientizare și asumare spațială și ambientală a locurilor.

Metodologia de lucru a urmat, astfel, un model de gândire care a pornit de la abordarea conceptuală a fenomenului periferiei urbane ca limita dinamică, în permanentă metamorfoză, ale carei mutații și efecte peisagere pe care le generează au fost analizate și interpretate în contextul urban actual. Cadrul teoretic și conceptual de abordare a fost apoi susținut prin documentarea istorică și morfo-tipologică asupra genezei și evoluției periferiei urbane, reliefând principalele tipologii periferice prezente în raport cu creșterea urbană, în spațiul vest-european și românesc. Acest lucru, însă, a necesitat și o "punere în sistem" a problematicei periferiei - discutarea locului ei în cadrul eco-sistemului teritorial urban, precum și descifrarea în amănunt a mecanismului de impact a creșterii urbane actuale asupra peisajului periferiei.

La capătul acestui demers am putut contura elementele principale în alcătuirea unui portret specific al periferiei în raport cu restul teritoriului urban, bazat în principal pe aportul de specificitate al peisajului său. Elementele de analiză și exemplificările oferite au constituit implicit un suport pentru determinarea acestui specific peisager al periferiei urbane, prin identificarea lui în cadrul peisajului urban, pe baza unor analize structurale, dar și prin analize neconvenționale, ținând de diferitele modalități de lectură posibilă a peisajului periferiei.

Peisajul periferiei a fost astfel identificat și re-definit, (re)evaluat și (re)interpretat, relevându-i-se potențialul de revitalizare, prin deschiderea și recuperarea pe care le poate realiza, prin alteritatea pe care le poate oferi în fața urbanului extensiv. Mai mult, această nouă identitate nu poate să rămână doar la nivel conceptual, ci ea a fost urmărită până la nivelul proiectului, al punerii în operă și al receptării sociale.